

Pravda, víra a rozum [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pravda, víra a rozum \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pravda, víra a rozum \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 2. 3. 1999

◆ lecture, Czech, origin: 2. 3. 1999

Pravda, víra a rozum [ETF UK] [1999]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Pravda a rozum, 2. března 99, ETF.

Hejdánek: Já maličko připomenu, že jsme přitloukali předminule *Wittgensteina* a začali jsme trošku pracovat s tou metaforou půda-semeno, což po mém soudu je dobrý nápad a je potřeba to vytěžit. Budeme s ním pracovat pomalu, v určitých krocích se k tomu vrátíme dál. Pak jsme si připomínali, že jsme z toho vyšli a tázali jsme se, co všechno znamená rozum v té řecké nejstarší tradici a že to je mnoho významů a my to musíme rozlišit. Jedno z těch rozlišení, že můžeme nějakým způsobem spojit s tím rozlišením na půdu a semeno a že tedy budeme muset od sebe odlišovat rozumnost jako prostředí a rozumnost myšlenky, to jest toho semena. Že to musíme nějak od sebe odlišit. No a na tohle bych tedy dneska navázal.

Že tedy naše tázání bude směřovat k odlišení, nebo budeme se tázat potom, jak se to liší, směřovat k tomu odlišení rozumu jako prostředí a rozumu jako čehosi. Co to je rozum té myšlenky? Čili my budeme chtít vědět, v jakém smyslu je rozum a rozumnost prostředím a okolím – toto je zase jsme si připomínali *Hérakleita*. Tak to, co je kolem nás, co nás obklopuje, co nás objímá, to je rozumné a my se stáváme rozumnými tím, že se to nadýchujeme. To je také pěkná metafora, i když se s tím tolik nedá pracovat, je to příliš narativní.

Ale potom je tady myšlení jako náš akt, jako náš výkon. A tento výkon musí mít také nějaký rozum. Ten rozum určitě je něco jiného než ten rozum toho, co nás obklopuje a objímá. Abychom si to trošičku tak zpřítomnili, tak jsme si – myslím, že už jsem to říkal – připomněli, že neobyčejně záleží na kulturním a myšlenkovém a duchovním *milieu*, klimatu, do kterého se člověk narodí a ve kterém vyrůstá. Tak třeba, já nevím, jestli si to dost uvědomujete, ale je obrovský rozdíl, když se někdo narodí v křesťanské rodině, nebo dokonce ve farářské rodině, v rodině intelektuálů – v rodině bohaté a tak dále, to nechme stranou – ale v té, kde dítě od malička už se s něčím setkává a nějak mu to do něho vniká, do jeho nitra, do jeho myšlení, do kamsi, kam ani nedohlédne a nemůže to kontrolovat. Proniká to do něj.

A na druhé straně jsou mladí lidé, kteří se narodí v rodině prosté, neintelektuálské, bez vzdělání, bez knihovny doma, bez známých – zejména problém tady, tady taková dobrá půlka prostě je zapojená do toho církevního nějakého života a má spoustu známých a zná se s kdekým a tohle patří zejména k tomu takovému evangelickému *ghettu*, že se každý zná s každým, každý se žení s každým a vdává se s každým a tak dále. To je prostě jakýsi takový zvláštní způsob, který má svá plus a mínus, ale jde o to vzít na vědomí, že to tak je.

To je to, co je kolem nás. Ale samozřejmě ten *Hérakleitos* myslí něco jiného než tohle, ale i tohle musíme vzít vážně. Já sám jsem s tím měl zkušenosti a proto apeluji také na eventuální vaše zkušenosti. Moji rodiče byli bez vzdělání řádného, matka velká evangelická srdcem, ale vlastně nevěděla, co to je. Byla to taková slavistka nebo spartanka a velice zatvrzelá, ale v podstatě byl to problém. Knihy žádné, to se začalo kupovat teprve, když jsem začal číst, a výjimečně otec někde sehnal, nebo někdo přinesl nějakou bibliografii, která ale nebyla pro mě. Pro mě byl zejména *Jirásek*, čili já *F. L. Věka* jsem vždycky, když jsem byl nemocnej, jednou ho přečetl asi dvacetkrát nebo i vícekrát.

No a teď si představte, když jsem přišel na střední školu – na obecné se to nepozná – jsem přišel na střední školu, tak teď tam byli synové advokátů a profesorů na různých školách a lékařů a tak dále. Prostě v tu ránu já byl hendikepovaný. Já jsem musel dohánět věci a obrovskou pomocí mi bylo, že jsem – protože spolužákem byl syn faráře – chodil k nim, k těm farářům na Vinohrady, a tam jsem si půjčoval knihy od faráře celé léta. Od deseti let jsem měl *Bartha* a to mi přihrál prostě můj spolužák, farářský syn. Takže já jsem se s pochybným, ale ani ne velkým, ale třeba *Bartha* jsem si už půjčoval od faráře.

To je určitá výhoda a nevýhoda. Výhoda je, že člověk není předem nějak determinován, není ovlivněn. Je to pro něj všechno nové. Já jsem viděl, jak ten farářský syn, jak to všechno má od malička od začátku, takže ho to prostě nevytláká od kamen, jak říkají v kopané, nevytlákal ho to od... prostě je mu to už

všechno běžné i ten provoz církevní. Pro mě to bylo nové, takže mě to víc oslovovalo. Na druhé straně ovšem v mnoha případech se mně ukázalo, že mám obrovské mezery v tom vzdělání. Takže tohle je poukaz k tomu, že jsou velké rozdíly mezi lidmi a také mezi mladými lidmi, když jdou studovat. A ti z vás, kdo měli to štěstí, že přicházejí z rodiny, která ho na to připravila, tak si to musejí uvědomit a nemyslet si, že můžou být línější tím pádem, poněvadž už jsou připravenější. Většinou se stává, že právě ti, kteří na začátku jsou dobří, poněvadž už to mají bezvadnej dojem u těch přijímacích zkoušek, že, ale nejsou zvyklí se učit. Nejsou zvyklí studovat, nejsou zvyklí pečlivě pracovat, no a tak potom se z nich stávají flákačové, velmi často.

Takže je to roz..., co je výhoda a nevýhoda, se těžko rozezná, ale v každém případě jsou to velké rozdíly. A něco podobného, to zase je jakási metafora, něco podobného platí tedy nejen o rodinném ovzduší, rodinném prostředí, ale také o společenském.

A teď nemyslím jenom na to, že je veliký rozdíl to, co jsme si říkali, že někdo pochází z dělnické rodiny a nebo z rodiny advokáta a podobně, ale že je velikánský rozdíl mezi lidmi, kteří pocházejí třeba z Jižní Afriky nebo z Rovníkové Afriky a vůbec z Třetího světa a Evropany, kteří tak nějak od malička všichni nějak, dokonce ti nejprostší, ti z těch nejnižších vrstev, tak nějak samozřejmě do té evropské tradice nějak vstupují. I když všelijak divně, protože školství stojí za bačkoru a jsme v době, kdy ta evropská tradice se rozkládá nebo přinejmenším otrásá. Takže teď ještě přicházejí všelijaké společenské otřesy jiného typu, takže vzniká rozsáhlá část společnosti, které třeba Ortega říká *das*, že? Od té doby se to říká také, že ta *Vzpoura davů*, to je ta první kniha, která měla úspěch, která oslovila Evropu, a od té doby se to slovo častěji užívá, že *lonely crowd*, osamocený dav, *Riesman*, a tak dál.

Prostě najednou v naší, v té naší civilizaci, v naší kultuře evropské, najednou vzniká jakýsi nádor lidí, kteří programově kašlou na evropskost. Programově je možná silné slovo, protože oni, to je spíš taková vůle bez programu. A to si vytváří svou vlastní ideologii a hesla, slogany o *eurocentrismu*, to je tou nadávkou, s kterou dneska každě hned chce poukázat na to, že Evropa něco znamená. A tak dále, a tak dále. A do toho přichází také tato, taková, ten nový, jakýsi příliv, vlna, není to tsunami, ale taková větší vlna přece jenom nějakýchsi větrů nového koketování se všemi *pseudonáboženstvími* a *pseudopohanskými* tradicemi, které si spíš lidé vymýšlejí podle své libovůle, ne že by to mělo kořeny. A tak třeba vlna zájmu o Kelty, keltskou minulost, málokdo o tom má zdání, co to vlastně bylo, tak se to přihlásí k partě slovanství také dříve nebo *fake Keltů* a podobně. Tohle to přichází zároveň, to patří k té *postmoderně*, volání po toleranci, která vždycky znamená volání po tolerování mě, přičemž já nejsem ochoten tolerovat ty, kteří mají vyhraněné nějaké tradice, navazují na vyhraněnou nějakou linii a podobně.

To všechno do této situace se dere, ale přitom je tam to obojí. Je tam ještě ta tradice evropská a je tam také mnoho momentů, které tu tradici lámou, nahlodávají a otrásají tou tradicí. A vzniká, jak jsem řekl, vzniká jakýsi segment společnosti, a to nejen u nás, to je v celé Evropě, to je v Americe a tak dále.

Amerika speciálně, to je země velkých možností a také velkých segmentů, které spolu nekomunikují, že? Vedle sebe si žijí, i v tom vzdělání.

Ted', to je také to, v čem žijeme, to, co nás obklopuje, bohužel neobjímá a už vůbec nenese. Já jsem citoval Jasperse, který právě chtěl zdůraznit to, on tomu říká *das Umgreifende*, že? To je to *periechon* řecky, které nejenom nás obklopuje, ale také objímá, tak jako matka objímá dítě, nebo aspoň otevírá náruč, když dítě má udělat ty první krůčky, aby se spolehlo, že kdyby bylo nejhůř, tak matka zachytí to dítě. Tak to je toto objímání, no a zejména nese. Dnešní člověk už vlastně nemůže žít, aniž by byl nesen. To, co jste možná mohli slyšet na té nahrávce, kdy se tam mluvilo o náboženství, o dějinnosti křesťanství nebo křesťanství a dějinnosti náboženství, tak jste slyšeli nebo mohli slyšet, že celá řada těch mladých lidí tam vřeštěla, že nepotřebují žádné křesťanství, nechtějí být znásilňováni, oni chtějí být sami sví. A vůbec netušili, že chtít být sám svůj je evropská záležitost, kterou jiné civilizace, jiné kultury neznají. A ty kořeny toho, čím oni se domnívají sami, že jsou od přírody, jsou v křesťanství. Takže tady, a to nebyl osamocený dav, to byli jenom ti vykořenění mladí lidé, kteří nikdy žádné kořeny neměli a myslí si, že to tak je dobře.

No a to je ten další krok, že tedy jde nejen o rodinné podmínky, ale jde o kulturní podmínky, společenské a kulturní. No a tady už to jde do vážných věcí. Tam samozřejmě v těch kulturních podmínkách evropských konkrétně jde o ty dvě tradice, dvě velké tradice, které samozřejmě zas se skládají z celé řady menších tradic. Neexistuje žádná jedna velká tradice, každá se ještě zase dělí do menších tradic, takže také nemáme jednu českou tradici, máme několik českých tradic a každý se musí vyjádřit, každý se musí rozhodnout, ke které té tradici se přihlásí. Člověk, který se nepřihlásí k žádné tradici, tak prostě nikam nedojde. Ta bída, i když je sebegeniálnější, tak v jistém smyslu zůstává stát. Protože skutečně jít kupředu tak, že udělá výkop z toho, co je kolem ostatních, co mě přesahuje, tak kvůli tomu vlastně existuje kultura. Lidé dělají ne jenom pro sebe, ale dělají pro příští generace. Je v nás aspoň špetka, že to vědí, že to tak je, že když dělají něco pro sebe, tak je to velmi neuspokojivé. To také patří do té evropské tradice. Takže v téhle věci se najednou otevírají perspektivy, na které žádný člověk, i člověk narozený v té evropské tradici, a to tím spíš, že se o ni třese a láme, nemá odpověď, nemá žádné řešení. Jediné řešení je, že se člověk vrací a hledá, na co by se dalo v té minulosti navázat. A když žádnou minulost neuznává a tedy ji v tomto smyslu nemá – protože minulost nelze mít, aniž by se k ní přihlásil – to, že něco bylo, neznamena vůbec nic, pokud na to nenavážeme. Samozřejmě navazovat se dá i tak, že se o tom neví, to je ovšem horší způsob, protože pak můžeme navazovat bez kontroly na něco hrozného. Ale kdo nenavazuje, tak ten svým způsobem vypadl z té dějinné cesty, na které se ta společnost, ta kultura, civilizace ocitá. A tím, že z ní vypadne, a protože je stále v kontaktu, tak se stává parazitem té tradice. Jinak by musel odejít a zapouzdřit se někde v nějaké buši, což je možné, není to žádoucí a víme, že se s tím vyrovnala i jednota bratrská, zejména v té největší postavě Blahoslavově, který napsal *Polemiqu proti misomusům*. Takže my dnes máme misomusy v tom osamoceném davu, ale ti to asi nevědí, že nenávidí múzy, oni na ně prostě jenom kašlou. Tam to slovo misomusie patří na ty, kteří to zdůvodní, že misomusie je železná, a nikoliv pro lidi, kteří čumějí na nohu.

Mimochodem chtěl bych upozornit, pokud by tahle tematika, která je vlastně jenom okrajem toho, co máme dělat, někoho zajímala, tak vřele doporučuji rakouského spisovatele, fejetonistu a člověka, který psal studie, Hermanna Brocha, který napsal dvě nebo tři velmi zajímavé, důkladné a ne teoretické, spíš sžírající studie o kýči. Když jsem se zmínil o té misomusii, tak to je dokonalý příklad toho, co Hermann Broch vytýká *disneyovkám*. A mluvím obecně a nikoliv adresně – prostě takové to vyhovování davu, vyhovování těm špatným náklonnostem lidí, protože se na tom dá vydělat. To začíná někde s těmi trpaslíky, kteří se pak objevují na všech možných zahradách, než zase vznikne nějaká nová vlna misomusie proti těmto trpaslíkům, takže to každý zase schová, ale jen tak v koutě, kdyby náhodou zase přišla nová vlna trpaslíků. A to, že přitom ti lidé, kteří to dělají, se nechtějí sami identifikovat a ve svých vlastních očích chtějí vypadat jako kulturní, tak to je to, co Hermann Broch tam velmi stručně a pádně označil: „To jsou prasata.“ Chtěl bych na to upozornit, tam přestává intelektuální kritika. Tam už není jiného slova. To není označení pro ty, co se dívají, nýbrž pro ty, co jim to připravují.

A teď se vrátíme k těm starým Řekům, jak oni vlastně ještě nerozlišovali ty různé významy toho slova *logos*, a nicméně jej uhošťovali, víc než tušili, a jak myšlenkově přímo dospěli, že se už nějak dotýkali některých těch rozlišení, a jak to udělali chybně. Samozřejmě tušit je možno, ale to, co pak z toho tušení vznikne, může být taky velký omyl. I když v tom řeckém případě to byl omyl v velké části pozitivní, šťastný. Mohli bychom říci *felix culpa*. Ukážu, v čem byla nešťastná, nebudu mluvit o tom štěstí, poněvadž my všichni jsme na něm závislí. My musíme ty Řeky respektovat, musíme je uznávat, musíme je znát, jinak je nemůžeme uznávat, a to znamená, musíme se k nim vracet. A to nejenom proto, že pojmy jsou odvozeny z řečtiny, ale že klasické období řecké nám z té velké dálky umožňuje, abychom rozpoznali omyly, o nichž se tehdy nic netušilo, a nejenom tehdy, ale o nichž se tisíce let, víc než dva tisíce let, dva a půl tisíce let netušilo, že to jsou omyly a když to někdo tušil, tak to většinou vyjádřil takovým způsobem, že to zas ještě byl další omyl. Možná někdy menší, někdy větší. Tak ti Řekové měli pravdu, že je nějaká úzká spojitost mezi obojím tím rozumem, o kterém jsem teď na začátku hovořil. To jest mezi tím rozumem, který nás obklopuje, a mezi tím rozumem, jímž se my ve svém myšlení, ale také

jednání spravujeme, řídíme.

A právě tohleto tušení, že je nějaká spojitost, nebo to tušení – oni byli přesvědčeni, pevně přesvědčeni, že je mezi tím nějaká souvislost. A u toho Hérakleita jasně vidíme, že to je tentýž *logos*, který garantuje, že svět je krásně uspořádaný, že to je ten krásně uspořádaný *kosmos*. A že ten *logos* tam má takovou funkci, že nebýt toho *logu*, tak by i nejkrásnější – kdyby někdo měl jiná hlediska – i nejkrásnější *kallistos kosmos*, nejkrásnější krásně uspořádaný svět, byl pouhou hromadou náhodně rozházených věcí. Že tentýž *logos* ovládá nebo má ovládat také naše myšlení. A že tedy pokud někdo myslí způsobem, který není ovládán *logem*, tak se podobá spícímu. To je ta velká myšlenka Hérakleitova, protože co je charakteristické pro spícího? Že sny, které se mu zdají, jsou jenom jeho sny. Kdežto bdělým ten svět kolem se nezdá, ale je všem společný.

Víte, že samotné tohleto rozlišení vlastně je nápadné. Máme v hlavě spoustu výroků a myšlenek, i třeba nevyřčených nebo nepřejatých už s tím nějakým výrazivem, že to jenom v nás nějak je přítomno, ale sami to pak třeba neumíme ani citovat, to jest nevíme, jak to původně bylo vyřčeno. Víme, jak se třeba říká, že každou smrtí mizí jeden svět. Jistě jste to slyšeli. A tím se myslí ten subjektivní svět. To je strašně důležitá věc. Jenom ten subjektivní svět.

Ale nemizí ten, který je společný všem, ten nemizí. Něco z něho mizí, ale nemizí ten svět celý. Takže vidíte, že i v takovémto obecném povědomí je to přítomno.

A teď je ovšem otázka, kterou se chci zabývat a bude to cesta k tomu našemu tématu, v němž ještě je stále neuvidíme, také ta pravda. Já se k ní v té Hérakleitově souvislosti dostanu. My se chceme zabývat otázkou, jaký je tedy vztah, jaká je souvislost mezi rozumem, *logem* v tom světě kolem nás – a rozumí se v tom světě, který je společný pro všechny. My nejsme teď v nějakém snu, v nějakém vysněném světě, ale v tom světě skutečném. To měl na mysli také Hérakleitos, ponecháme stranou všechnen ten moderní subjektivismus, který to chce všechno relativizovat. A na druhé straně mezi rozumem toho našeho přístupu ke světu. Jaký je mezi tím rozpor?

A teď vidíte, když si takhle postavíte otázku, že vlastně nalamujete něco, co platilo dlouho jako samozřejmost a co v mnoha lidech, v mnoha hlavách dodnes jakousi samozřejmost představuje, nebo pseudosamozřejmost. Že totiž ten svět tak, jaký je, že je rozumný. Ono se to nezdá, že by to zrovna takhle, když se to formuluje, tak by to nikomu nezdálo. Váš ten svět je bláznec, to každý vidí. Ale já to myslím nikoliv jak to lidi prožívají, nýbrž jak to vědí z vědy, z různých věd. Vědy poznávají svět za tím cílem, aby poznaly rozumnost toho, co jest.

A to přechází i do politiky. Takže prostě jakmile se v politice ozve něco, že by se mělo, že by to sice je to jinak, ale mělo by to být lépe a tak dále, tak v tu ránu jako když vpíchne do vos, okamžitě se vzbouří celá řada lidí a začne říkat, že zas už tady někdo chce mentorovat, zas už tady chce někdo napravovat svět. No jo, jenomže naše zkušenost je, že ten rozum, jímž se my ve svém myšlení, ale také jednání spravujeme, že ten rozum není nijak samočinný. Že se také můžeme mýlit. Že můžeme dělat těžké chyby, a nejenom proto, že nemyslíme, ale že myslíme blbě. A ty chyby ovšem je možno rozpoznat, čili jim porozumět. Takže ten rozum nám ukazuje cestu, jak překonávat omyly, ale není to tak, že by automaticky v našem jednání byla rozumnost. Ta tam nemusí být. Určitá rozumnost tam je, například tak přírodně vzato. Ten organismus, pokud nejsme nemocní, pokud tam nejsou dysfunkce a tak dále – což skoro všude jsou, ale v zásadě to ještě pořád krásně funguje. Se řízem a ono nám to do týdne zaroste. To je cosi obrovského. A ne že svým myšlením to spravíme. Já si pamatuji, jak jeden americký autor, četli jsme ho po válce, to byl takový velký obdivovatel Stalina a jmenoval se [nesrozumitelné]. Napsal takovou celou knížku, která byla takové rozpitvání toho údajně Stalinova spisku o *dialektickém a historickém materialismu*, který byl také učen součástí [nedokončeno] dějin VKP(b) – to vy nevíte, co to je, *Všesvazové komunistické strany (bolševiků)* – a to se musel každý přečíst, z toho byly zkoušky. Přeloženo do češtiny taky, tady se muselo dělat spoustu zkoušek a tak dále. Prostě tam součástí toho nějakí akademici napsali takový malej podstročník pro zkoušky a pro já nevím co. A to potom všichni citovali jako velkého Stalina. On to nenapsal Stalin, jenom se to říkalo.

No a ten Somerville, ten to rozpitvával a tam užil takového zvláštního argumentu. Já jsem se dostal do sporu, protože jsem mu ukázal na to, že ten argument je blbej: že to myšlení nemá zas tak zásadní vliv na lidský život. Říká: prostě váš organismus je takhle, ta příroda ho tak naprogramovala, a když máte třeba špatné trávení, tak vám nepomůže, když vám někdo řekne, že máte špatné trávení a řekne vám, jak máte trávit lépe. A takhle je to i s myšlením vůbec.

Samozřejmě je to blbost. Protože pečlivým myšlením nepřidáš postavě své loket jeden, ale pečlivým myšlením můžeš opravit mnoho chyb svého blbého myšlení. A v tom je ten velký rozdíl. Zatímco tím, že se poučím, kde jsou chyby v mém trávení, si ještě neopravím to trávení, tak když se poučím, jaké logické chyby dělám, tak se poučím tak, že to mohu opravit, že se mohu příště těm chybám vyhnout. Prostě tohle přirovnání neplatí. To je falešný argument, to je pseudoargument.

Je skutečně třeba věnovat způsobu myšlení velkou pozornost, poněvadž některé věci jsou opravitelné pouze tím myšlením. A v jistém smyslu to platí vlastně o všem. Protože když máte špatné trávení, tak teprve když lékař... když nejste lékaři, tak tomu nerozumíte, nemůžete to odhadnout, ale když lékař rozpozná, v čem je chyba... On to rozpozná, protože nastudoval něco a je schopen něco poznávat v tom světě, který je společný pro něj, to není jeho představa. Ta vaše nemoc nebo ta dysfunkce, to je skutečnost stejná pro vás i pro něj, jenomže on jí netrpí, kdežto vy ano, to je jediný rozdíl. Ten lékař je schopen v mnoha případech – ne ve všech, protože jsou také nemoci, které ještě neznáme dost a tak dále – lékař je schopen vám dát k užívání nějaké prostředky, které mohou vylepšit to vaše špatné trávení. Takže takto zprostředkovaně nakonec je to zase myšlení, které je schopno vaše trávení vyhojit.

A pokud jde o ten příklad z Bible, tak i tam víme, že poznání může změnit způsob, jak roste mladý člověk. Prostě se zjistí, že tam je nějaká hyperfunkce nebo hypofunkce, a my můžeme dodáváním určitých látek, enzymů nebo hormonů a tak dále způsobit, že malý roste víc a že velký roste pomaleji, takže se to pak vyrovná. Protože příliš malí lidé, zejména muži, mají komplexy, příliš velcí lidé také, prostě není to nejlepší, když je někdo moc dlouhý nebo moc krátký. A můžeme to opravit.

Takže vlastně tady vidíme, jak to myšlení do toho zasahuje. A toto myšlení, které do toho zasahuje, je myšlení vědecké. A to myšlení vědecké je odvozeno z toho starého řeckého, a tedy je to myšlení, které sice ledacos umí napravit, a vždycky to dělá zvnějšku. V řadě případů to musíme uznat, v řadě případů, ale to musí nutně selhat, protože to nejsou jediné potíže, které lidé mají. A nejenom lidé takto z medicínského hlediska, ale jsou to také potíže společenské a potíže kulturní. A tyhle kulturní potíže se prostě takhle řešit nedají.

My vidíme, jaký nepořádek vzniká a jaké rozpory vznikají třeba u nás, když jde o to, jak se má postupovat oficiálně, úředně, právně, policejně proti těm, kdo užívají – nejenom rozšiřují, ale užívají drogy. Takový zvláštní hybrid puritanismu, který chce postihovat každého, kdo je chycen s jednou dávkou, i když ta detence je malá, ta dávka malá a tak dále. Toto je teď diskuse. Ted' se to odhlasovalo, byly protesty proti tomu. Je to způsob, jak se to dá řešit? To je přesně to, jako když chcete, aby byl vydán zákon proti nesprávnému trávení. To taky by bylo. Když někdo nesprávně tráví, šup s ním buď do kriminálu, nebo do nějaké vězeňské nemocnice, nebo aspoň do nějaké izolace, poněvadž není v pořádku, není dobrej, má se trávit pořádně.

My vlastně nedovedeme k tomu přistoupit jinak. Ten problém je v tom, že my buď moralizujeme, nebo zasahujeme policejně nebo něco takového, a my nevíme, jak na ten fenomén jít. To je výsledek té velké chyby, toho omylu, který má svůj původ v tom Řecku. Já jsem ukázal tuhle věc zase jenom jako příklad. Těch věcí je víc, neskonale víc a jsou mnohem důležitější. Ale já jsem to uvedl jenom proto, že se o tom diskutuje. A zase to dělají lidé a rozhodují lidé, kteří nedovedou dost myslet, nedovedou zkontrolovat, co to vlastně dělají, když myslí. Čímž neříkám, že bych jim mohl poradit. Jenom je třeba si uvědomit, že jsme na tom tak, že to nedokážeme, a že tedy je to jeden z těch důvodů, proč musíme usilovat o změnu myšlení – a to je tu *metanoia*. A teď jak to řešili Řekové? Kde vlastně je ten rozpor v řeckém pojetí? Tedy my víme z vlastní zkušenosti, že jak ve svém smýšlení, tak ve svém chování si můžeme leckdy počínat značně nerozumně. A tohleto Řeky vedlo k nesprávnému závěru, že existuje něco jako *fátum*, osud, který

se prosadí, ať myslíme, jak myslíme, ať víme, nebo nevíme.

Oidipovi rodiče věděli z věštby o průšvihy, který se chystá s jejich synem. A milující rodiče to vyřešili tím, že se svého syna zbavili. Jenže protože věštba jenom říkala, co se přichystalo, co je to ten osud, tak se prostě ukázalo, že zbavit se syna nepomohlo.

Oni udělali, co mohli. Oni věřili dokonce v ten osud, tak chtěli tomuto osudu zabránit tím, že něco udělají. To je aktivita. Vždyť se nepoddali tomu osudu pasivně. Oni něco udělali. Oni se svého syna zbavili.

Jenomže právě proto, že jde o osud, tak to nejde, zbavit se syna. A tak se ten syn posléze vrací domů. Po cestě potká starce, nevěda, že to je jeho otec, zabije ho. Nechtěně, prostě jenom ten stařec ho dožere, tak trochu do něj ťukne a on umře. [nesrozumitelné]

Řekové byli přesvědčeni, že něco takového jako osud je. Samozřejmě si nemysleli – Řekové byli poměrně inteligentní kultura, takže si nemysleli, že všechno je rozhodnuto osudem. Jenom něco. Ale tam pak nemá člověk šanci se proti tomu postavit.

No a tenhle ten rozpor jakýsi mezi tím, co je určeno osudem – a když se to takhle řekne, tak mnoho lidí je ochotno kývnout, protože je to samozřejmě naše zkušenost. My jsme se narodili a nikdo se nás neptal, jestli chceme. A narodili jsme se zrovna sem a nikdo se nás neptal, jestli zrovna chceme sem, nebo jestli raději do Austrálie. A naučili jsme se česky a nikdo se nás neptal, jestli se nechceme raději učit nějaký jiný jazyk. Tady se narodilo v mých letech, když jsem se já narodil, v Praze spousta lidí do židovských rodin a ti nepřežili válku, protože se jako židé...

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: že lidé jsou nakloněni říkají, tak něco na tom je.

A jistě víte o té etické poučce, o té zásadě římské, já nevím, kde to začíná, ale prostě dali tomu podobu, že rozumný člověk se nezbytností podává. Nezbytností se podává a mezi několika možnostmi si vybírá a teprve tam, kde je to jedno, tak si vyvolí. A to se potom udělalo zejména v křesťanské tradici, se z toho udělala taková zásada, kdy to nezbytné se vztáhlo k Bohu a chápalo se to jako to, v čem máme být jednotni. Naproti tomu tam, kde jsou pochybnosti, tak tam je svoboda. *In dubiis libertas, in necessariis unitas* a *in omnibus*, to tam bylo dopsáno potom těmi křesťany, *in omnibus caritas*.

Uvažte, že to je takové rozumné, moudré zastřešení něčeho, co je řeckého původu. V tomhle tom udělali velkou paseku filosofové, kteří tu jakousi polovičatou nebo nepříliš vypjatou víru v osud, která je v jiných kulturách vybičována do daleko větší a fatálnější podoby, domysleli ve formě kauzálního myšlení. Byli tak okouzlení tou myšlenkou kauzality a tak posedlí kauzalitou, že ji aplikovali na nejrůznějších tématech, v nejrůznějších kontextech, které přímo řvou nesmyslností, a přesto my jsme si jako Evropané na ně tak zvykli, že nám to nepřijde. Zařadit například do myšlenky kauzality spočívá v tom, že všechno je takové, jaké být musí. To je samozřejmě už ten pankauzalismus.

Proč tady dneska sedíme? Protože, a teď si každý vymyslí nějakou příčinu, proč přišel. Je to nesmyslné. Je pravda, že rozhodující je tady nějaký cíl, a nikoliv minulost. Cíl, budoucí, to, co ještě není. Nicméně i sám velký Aristotelés, který první přišel s tou *causa finalis*, s tou příčinou, která působí od konce, tak přesto nazve Boha první příčinou. Což je přesně to, kam myšlenka příčinnosti neměla být aplikována, kam se neměla zatahovat. Bůh nemá s příčinami co dělat. Bůh není součástí žádného kauzálního nexu. Nicméně byl tam zatažen a křesťanům to vůbec nevadilo. Jak je to možné?

Starší řeční filosofové fatum, osud, racionalizovali do podoby kauzality a dopouštěli se potom takových výroků, jakože ten filosof prohlásil, že najít jeden jediný příčinný důkaz je pro něj cennější než získat království perské. A jiný zase by za odhalení nějakého kauzálního vztahu byl ochoten obětovat, to je náboženský úkon, jako díky za to, že objevil kauzální vztah. To je veliké bláznovství.

Zatemnilo to pojetí rozumu. Rozum byl redukován na kauzalitu. Zejména rozum kosmický, rozum ve světě, v kosmu. To je to, že všechno funguje podle zákonů. Takhle to mělo další vývoj. Všechno je podle zákonů a nemůže to být jinak. A na nás je jenom to poznávat.

Teď se dostalo tohleto pojetí, samozřejmě žádný z velkých filosofů to nemohl vzít docela vážně a zkoušel ještě dělat něco jiného, co by současně bylo narušení jistého způsobu myšlení. Například Aristotelés,

kteřý s tou kauzalitou pracuje stále, si tam vymyslí něco, co je narušení principu kauzality. Najednou mluví o příčině, která má teprve nastat. Aristotelés je přesvědčen, že ten konec už je teď. To by bylo potřeba vyložit. Nicméně pro nás dnes by to bylo, jako kdyby cíl byl tou příčinou, která k sobě táhne všechno. A ten cíl je ještě nereálný, nedosažen, neuskutečněn. Ten jenom k sobě táhne. A co to je ten cíl, který k sobě táhne? Tam je kus podvodnosti v Aristotelovi, že aby to mohl dát dohromady, tak musí tento budoucí cíl učinit něčím, co je na začátku. Je to cílem již od začátku. Takže najednou cíl chápeme ve dvojím smyslu, to je to sofisma v tom, že cíl je konec, ale cíl je konec přejatý od samého počátku. A tam je k tomu to rozlišení *dynamis*, čemuž říkáme možnost, což nám znemožňuje vůbec pořádně uvažovat, latiníci říkají *potentia*, možnost, to by bylo vhodnější.

Na druhé straně tito řeční filosofové od samého počátku tu rozumnost spojovali s celkem. To je v rozporu. V kauzalitě vůbec neexistuje nic takového jako celek. My jsme si už několikrát říkali, ta hlavní námitka proti kauzalizmu, proti myšlence kauzálního nexu, je v tom, že v minulosti byly vypracovány dvě koncepce kauzality, kauzálního vztahu. Buď to je koncepce, která říká, že v důsledku toho, že následek je obsažen v příčině, tak tím, že z té příčiny nastane následek, se vlastně nic nestalo, protože to bylo už od začátku. To je jedna koncepce kauzality. Tato koncepce dospěla k tomu známému výroku nebo sloganu, k tomu heslu: *causa aequat effectum*.

Promiňte, já jsem teď zabrouzдал někam jinam, že *causa aequat effectum*. To znamená, příčina se rovná následku. Rovná se. Nic se nestalo, protože v tom následku není nic, co by nebylo v příčině, a v té příčině není nic, co by nebylo potom v následku. To je jedno pojetí. Druhé pojetí je méně racionální, méně průhledné, je dokonce nesmyslné, jak ukázal Hume: totiž že v následku je něco jiného, než bylo v příčině. Jiné možnosti už nejsou. Buď v následku je to, co bylo v příčině, nebo je tam něco jiného.

Pokud něco jiného, tak je naprosto nejasné, jak můžeme vůbec posoudit, že když se stane věc A a po ní věc B, že ta věc B je následkem té A. To je argument Humův. Když se to často opakuje, tak my si na to zvykneme a máme dojem, že je to kauzální nexus. Ve skutečnosti je to čirá náhoda a my jsme si na to zvykli jako ti Pavlovovi psi na ten zvonek. Nelze nahlédnout, jak může něco jiného, co nebylo v příčině, být následkem té příčiny. Nelze nahlédnout. Když je to něco jiného, nelze nahlédnout. Nahlédnout lze jenom, když tam něco zůstane ze stejného.

Čili to je zase toto pojetí, které bylo aplikováno v době, kdy už se mluví o změnách, kdy věda zkoumá změny a kdy ji zajímá, když udělám A, jak dosáhnu toho B. A je jí fuk, jestli teorie funguje, nebo nefunguje, hlavně když funguje ta praxe. No tak samozřejmě za těchto okolností se s tou kauzalitou může pauzovat pořád dál. Ale fakticky to není udržitelné, teoreticky to není udržitelné.

Teď se vraťme k té první možnosti, která teoreticky udržitelná je. V podstatě kauzalita by byla i tam, kde je nikoli dovedena do krajnosti jako *pan-kausalismus*, tak by vlastně kauzální nexus byl chápán jako určité příčinné řady, kde prostě příčina má následek, následek má jako příčina další následek a tak dál. A těch řad je víc a nemusí být nijak spojeny do jedné velké kauzality, do jednoho velkého kauzálního nexu. Tak to je něco, co nám je známo, to bychom dovedli chápat, že v některých věcech můžeme počítat s něčím jako setrvačností. Že když do něčeho, do míče nebo do koule, kopnu, nebo když ji hodím, tak přestože já už netlačím, já už neházím, já jsem hodil a koule se nezastaví, koule se ještě pořád koulí. Nekouli se pořád, protože je tam tření a to tření ji brzdí. Ale kdyby ji nebrzdilo, tak by se koulela pořád.

Takže to je kauzalizmus přeložený do řeči takzvaných přírodních zákonů a setrvačností. Prostě jsou jakési setrvačnosti, které to... A toto zas bylo chápáno jednoduše: všude tam, kde jsou setrvačnosti, je rozum. A můžeme to poznat. Kde není rozum, nejsou setrvačnosti, a tedy jsou náhody, a ty jsou nepředvídatelné. Není co poznat. To jest, my nemůžeme například předvídat, kdy spadne nějaká planetka na Zem, dokud ji nezjistíme, nepropočítáme její dráhu a pak nějakým tím výpočtem zjistíme, jestli se někdy v budoucnu nepřiblíží k Zemi. To pak můžeme spočítat. Ale na základě toho, že už jsme něco zjistili a na základě toho zjištění pak můžeme počítat s tou setrvačností. Ale nemohli bychom počítat, kdyby najednou planetka si to rozmyslela a najednou udělala pravobok nebo levobok a jela někam jinam. My počítáme, že jí to ty zákony nedovolí, že setrvačnost je v některých okolnostech spolehlivá a že to pořád pojede stejným

způsobem. A v tom to můžeme vypočítat.

Není to všechno takhle, ale v něčem to tak je, takže v tom to pak funguje. Je jasné, že to nemá s celkovostí co do činění. My poznáváme jednotlivé věci. My poznáváme jednotlivé dráhy nějakých těles. My to všechno dáme do počítačů, poněvadž už to by normálně člověk nespočítal. Ten počítač to udělá, poněvadž je sice hloupý, ale velmi rychlý hlupák. Takže když mu dáme ten úkol, on to provede. To se všechno dá takhle dělat, ale pouze za předpokladu, že všechno se chová setrvačně. Nic, co se nechová setrvačně, nelze takto zpracovat.

Tak tady vidíte, co zbylo z myšlenky kauzality. Zbyly ty přírodní zákonitosti, které vlastně neznamenaají nic jiného – my bychom měli říkat nikoliv zákonitosti, ale zákony. Zákon je naše formulace, zákonitost je ta setrvačnost.

No a teď samozřejmě, když se to takhle řekne, tak každému je jasné, že jsou jenom velmi omezené možnosti tímto způsobem poznávat a předvídat, a že zejména v historii se s tím nedá pracovat. Jinde... tam zejména tohle řvalo, že v historii se s tím pracovat nedá.

No a teď o to byl spor, že také v historii se s tím dá pracovat a že jsou nějaké ekonomické zákonitosti, že s tím v podstatě přišel – vnucoval do světa marxismus, ale musíme si uvědomit, že marxismus navazuje jenom na nějaké ty prvobytné sociology, kteří mluvili o sociologické chemii a sociální fyzice a podobně. Chtělo se se společností pracovat tak, jako chemici s látkami nebo fyzikové s hmotou a chemici s atomy a podobně.

Zase najít tam ty setrvačnosti, protože to se dá zpracovat. A o to vlastně jde. Koneckonců co můžeme dělat, pokud jde o ty planety, než to pořád počítat, zkoumat, zjistit, včas to zjistit, vypočítat dráhu a – zatím ještě nevíme, ale doufáme, že pak budeme mít nějaké prostředky, jak se tomu vyhnout – můžeme ty planety zničit nebo tam pošleme někoho, kdo tu planetku přemluví. Ale můžeme to takto dělat.

V historii je to úplně absurdní. Nicméně mnoho lidí se o to pokoušelo a pokouší. Důležité na tom je, že v historii právě to, co je setrvačnost, je vlastně strašně nezajímavé. Celá historie má smysl a oslovuje nás, protože se tam dějí věci nenadálé, neočekávané, nové. A to znamená věci, které nejsou důsledkem a následkem toho, co předcházelo, nýbrž je to cosi, co je proti všemu tomu, co předcházelo. To je na historii vlastně nejzajímavější. A na to nelze uplatnit...

Takže najednou teď tady vidíme, že je tady dlouhá historie pokusů porozumět rozumu světovému jako kauzalitě, později jako setrvačností, jako zákonitostem. Zákonitost, to je to, co dává světu rozum, jinak je to samé bláznění. A potom tedy je tady najednou objev, že naopak to, co lze takto odvozovat nebo převádět na nějaké zákonitosti, že je vlastně nedůležité, že to je něco jako kulisy v divadle, které tam taky jsou setrvačně, ale nám přece nejde o ty kulisy, nám jde o to, co se děje na jevišti. To je historie. Ty kulisy, dobře, ať nás někdo pořád přemlouvá, že bude dělat nějaké výzkumy kulis historie, tak ať to dělá, ale nás to nezajímá. Nás zajímá právě to, co se děje na jevišti. A to je to, co se neopakuje.

V životě na jevišti skutečném se to samozřejmě opakuje každý večer, pokud tam ti lidi ještě chodí, ale stejně je to tak trochu pokaždé jinak, není to úplně totéž.

Tím jsme přišli k problému, který vyvstal vlastně teprve před nějakými dvěma, dvěma a půl sty lety, kdy se ukázalo, že takzvané *duchovědy* musejí postupovat jinak, že nemohou napodobovat přírodní vědy. Takhle se to zpočátku formulovalo a od té doby se to pronikavě změnilo, poněvadž svým způsobem to vlastně ukázalo nové cesty i pro přírodu. Poněvadž příroda také nemůže být redukována na pouhé setrvačnosti, protože pomocí setrvačností nemůžeme vysvětlit třeba vývoj života.

Vývoj života je charakterizován tím, že tady vždycky přichází něco nového. A toto důležité, co se děje, jsou vždycky na některých místech, že najednou dojde k něčemu – vynález křídel třeba. Vynález křídel. Představte si, všechny živé bytosti vylezly z moře na souš a tam se plazily po břiše, no a později se naučily chodit, takže to břicho už nevláčely po zemi, ale byly pořád těžké a těžké. Některé byly strašně těžké, že si to nedovedete představit, ty obludy. A najednou si některé vymyslely, že začnou létat. Vynález křídel.

Takže rozumět tomu, co se děje v té linii vývoje živých bytostí na Zemi, na této planetě – zatím jiné zkušenosti nemáme – tam prostě tomu můžeme porozumět jen, když bereme na vědomí, že setrvačnosti

jsou jenom podpůrnou částí, podpůrným aspektem vývoje. Setrvačnost je důležitá. Když někdo vynalezne první křídla – já to říkám hodně blbě, je vám jasné, že takhle to nebylo – ale když někdo poprvé začne létat, tak je to z nějakých důvodů a to nás musí zajímat, jak k tomu došlo, ale důležité je, aby jeho potomci si tuhle možnost zachovali. Setrvačnost je důležitá. Kdyby nebylo setrvačnosti, tak jsme pořád ještě těmi amébami nebo těmi prvky někde na začátku. To je strašně důležitá věc.

A přitom ale dědičnost není to rozhodující. Je to jenom nástroj, je to instrument. Ale to nejdůležitější je, co s tou genetickou informací kdo udělá ve svém konkrétním životě, který je jedinečný. Tak najednou vidíme, že já jsem to udělal takovým spíš vyprávěcím způsobem, ale myslím, že si každý může uvědomit, že tady se něco stalo v dějinách, že rozum, který hledal v tom, co se nemění, nebo v tom, co se opakuje, co je schopno se opakovat, vlastně stále musel ustupovat a přicházelo k tomu, že rozum se zejména hledá tam, kde je něco nového a my to nemůžeme vyložit z toho starého.

Doufám, že je vám jasné, že za těchto okolností je zcela jasné, že sama ta vývojová myšlenka, která je založena na charakteristickém slově vývoj, *evolutio*, byla vytvořena nebo bylo toho slova užito ještě v době, kdy k tomuto porozumění nedošlo. Protože to znamená, že se vyvíjí, rozvíjí něco, co tady už bylo, ale bylo to v zavinuté podobě. Myšlenka vývoje je v podstatě *leibnizovská*. Vyvíjí se monáda, ale vyvíjí se jenom proto, že od samého začátku v ní už něco je, co se tak vyvíjet může. Tam se nečeká, že dojde k něčemu podstatně novému. Dokonce u Leibnize je to tak – není to přímo v *Monadologii*, ale on to jinde takto vykládá –, že kdyby ta monáda náhodou chtěla jít jinudy, tak je zastavena. Univerzální harmonie je univerzální právě proto, že nedovolí monádě, aby se vyvíjela nějakým jiným směrem. Univerzální je proto, že všechny monády dostanou stejný balík informací a stejný návod, jak jich použít.

Ta univerzálnost je v tom, že harmonie nedovolí, aby se monády vyvíjely různými směry, nýbrž jenom jedním směrem. Když chtějí jinam nebo jsou líné, tak jsou zastaveny. Čili celé je to lineární záležitost a je to rozvíjení něčeho, co tady *in nuce*, v jádře, bylo od samého počátku přítomno. Nepočítá to s něčím novým. Nové tam je jenom, že stvořitel, monáda monád, může monádu stvořit, nebo odstvořit – abychom nemluvili o zničení či likvidaci. To je jediná nová věc, která se může přihodit, a to je jenom na straně monády monád, kdežto všechno ostatní je naprogramováno. Přesto jsou tam rozdíly. Proto je Leibniz strašně důležitá postava v dějinách filosofie. Nedovedeme pochopit další filosofický vývoj, když nerozumíme Leibnizovi.

Teď se vrátím ještě na chvilku k otázce celku. Zbývá nám několik minut. V kauzálním myšlení, ani v tom myšlení opraveném kauzalisticky jako zákonitost a tak dále, se prostě nevyskytuje myšlenka celku, celkovosti, kterou známe u Hérakleita nebo u Aristotela. Celý myšlenkový vývoj je charakterizován tím, že na myšlenku celkovosti se zapomíná, že tato myšlenka je eliminována nebo alespoň odstrčena do pozadí, do stínu.

Od té doby, co je biologie stále důležitějším vědeckým oborem, mnoho vynikajících přírodovědců nahlédlo, že fyzikální nebo fyzikalistické a chemické nebo chemicistické metody prostě nestačí k vysvětlení života. Nemůžeme život odvozovat z vlastností molekul tak, jako můžeme odvozovat vlastnosti molekul z vlastností atomů. To se dá vypočítávat, kdežto u živých organismů se to nedá vypočítat. Čím víc si tohle přední biologové nebo myšlenkově probouzenější lidé uvědomovali, tím víc se pokoušeli znovu myšlenku celku zavést do obecného, alespoň vědeckého povědomí. Někteří to dělali velmi nešikovně, ale to můžeme pominout, nejde o historii.

Důležité byly dva směry. Jednak neovitalismus. Vitalismus sám nikoliv, ten vlastně pokračoval v mechanistické linii, protože jenom zavedl novou sílu. Nota bene si ji ještě vymyslel. To ovšem dělali fyzikové také. Fyzikové si vymysleli světový éter. Bylo to odůvodněno, bylo to přijato, dlouho se s tím počítalo. Nebudu vykládat, co všechno tím chtěli vysvětlit – jak to, že se světlo šíří obrovskou rychlostí –, tak vymysleli světový éter. Nebyla to jenom záležitost biologů. Fyzikové si vymyslí novou sílu jako gravitační a elektromagnetická – původně to byly dvě, elektrická a magnetická – a tak dále, různé takové fyzikální síly. Tak vymysleli novou sílu, totiž sílu životní, *vis vitalis*. Odtud tedy vitalisté. Bylo to absurdní, bylo to hrubě nefilosofické a nemohlo to skončit jinak než krachem, protože to nepochopilo v základu, o

co jde. Myšlenka byla, že třeba bez životní síly – nikdo nevěděl, co to je – není možno v laboratoři uměle vyrobit organické látky. Dnes už by na to nikdo nepřišel, dnes už máme organických látek víc než anorganických. Tehdy to byl důležitý průlom, když byla poprvé uměle vyrobena močovina. Močovina se považovala za produkt živého organismu, živé síly, a bez ní ji nikdo nemůže uměle vyrobit. Teď ji vyrobili, takže se ukázalo, že je to blbost. takže nemluvíme o vitalismu, nýbrž o *neovitalismu*. Tam skutečně už ty důrazy na celkovost byly mnohem podstatnější a řekl bych filosofičtější.

Druhý takový ten *neovitalismus*... například náš Rádl je původně orientován *neovitalisticky*. Je žákem Drieschovým. Driesch je takový velký představitel toho *neovitalismu*.

Ale pak tam byla ještě druhá taková inspirace nebo popud, a to byl zejména Smuts a řada lidí kolem něho v Jižní Africe na univerzitě. Pak se to rozšířilo trochu po celém světě, ale zkompromitovalo to nikoli na tom, že by to byla špatná myšlenka jako ten vitalismus, nýbrž na tom, že nebylo k dispozici vhodné myšlení.

Ten důraz tam byl nýbrž na celkovost především, nýbrž na to, že vznikají věci nové. Jedno byl důraz na celkovost, to byl *neovitalismus*, později *holismus*, to ještě bych dodal. My jsme měli také jednoho velkého holistu u nás, profesora Bělehrádku, který strávil velkou část války v koncentráku, vrátil se, byl prvním rektorem Karlovy univerzity po pětačtyřicátém roce. Musel rezignovat a udělat místo Mukařovskému. Kdyby nemusel, tak by určitě byl býval ještě druhé období zvolen, a musel udělat místo Mukařovskému, který už byl vyhládnutý z perspektivy dobré kolaborace.

Bělehrádek potom se po několika letech... zůstal tady a po několika letech už bylo vidět, že je soustavně ničen a nemůže nic dělat, tak po několika letech se dostal na nějaké místo v UNESCO v Paříži a potom na velký nátlak naší vlády byl toho místa zbaven a šel někam učit, v Anglii někde, nevím přesně kde. Tam nějaký čas byl a pak zemřel. Dneska se na něj nevzpomíná, což je velká chyba. Byl to člověk filosoficky vzdělaný a patří k našim nejvýznamnějším holistům. *Holos, to holon* je celek. To byl další ten důraz na celek.

A vedle toho byl důraz na to nové. Oni nemluvíli hlavně o novém, oni mluvili o tom, že se vynořují věci, které tu nebyly. Čili to byl vlastně důraz na nové, ale jim šlo zejména o to vynořování. To se latinsky řekne *emergence*. To je zanořování a *emergence* je vynořování. Čili byli to takzvaní *emergentisté*.

Tohleto byly dva velké tlaky na evropské myšlení: důraz na celek a důraz na nové. A teď ten náš problém bude souviset – a tím se budeme zabývat příště – ten náš problém bude spjat s tím, jak se projevuje, jak se uskutečňuje rozum tam, kde jde o něco nového a kde jde o celek. Jaký rozum nového a jaký rozum celku?

My jsme pořád ještě ve vleku té staré koncepce, že nové je nahodilé a tudíž nerozumné, mimorozumné, teprve dodatečně že je nějak zapracovááno. To jistě víte z diskusí a z článků. Prostě nové je něco, co sem nepatří a teprve dodatečně se musí zdomácnovat. Takhle chápeme nové.

A na druhé straně celek dodnes pořád není řádně myšlen, řádně tematizován, protože pořád mluvíme o tom, že se něco skládá. Celek se skládá z něčeho, jako kdyby celek byl skládka, sklad, jako kdyby to stačilo přiložit k sobě a už je celek. Zatímco je zatím ta pouhá hromada a celek je něco jiného. Tedy my se budeme příště ptát, jaká je souvislost rozumu s celkem a s novým, protože teprve to nám může ukázat jakési nové možnosti v chápání rozumu. Tam budeme potom navazovat na to, co jsme si ukazovali v minulém semestru, pokud někteří chodili, tak budeme zase ukazovat, co to je to nitro a vnější ve smyslu časovém a nikoli prostorovém. Souvislost rozumu s niterností, s nepředmětností. K tomu se pak budeme dostávat.

Takže mějte se.